

Anvendelse af tvang ved somatisk behandling af varigt inhabile

Hvornår må der anvendes tvang ved somatisk behandling af varigt inhabile – og hvor?

Tvang kan overvejes anvendt i de situationer, hvor en undladelse af behandling vil kunne medføre en væsentlig forringelse af patientens sundhedstilstand. Anvendelse af tvang skal dog ses som en sidste udvej og skal begrænses til den mindst indgribende form for tvang, ligesom de tvangstiltag, der anvendes, skal være proportionale med behovet for behandling.

Inden det besluttet at anvende tvang, skal alle muligheder for at opnå patientens frivillige medvirken være forsøgt. Det betyder også, at patienten skal inddrages mest muligt, og at alle tillidsskabende tiltag skal være afprøvet. Når beslutningen om tvang er truffet, skal patienten også underrettes om dette.

Tvang kan anvendes inden for sundhedsvæsenet eller andre steder, hvor der udføres sundhedsfaglig virksomhed af sundhedspersoner dvs. på sygehuse og i læge- og tandlægepraksis, men fx også på plejecentre, på bosteder, i borgerens eget hjem, i den kommunale tandpleje m.v.

NB! *Vær opmærksom på at patienten kan have oprettet et behandlingstestamente, hvor denne fravælger anvendelse af tvang – læs mere nedenfor.*

Hvilke patientgrupper berøres, og hvad vil det sige at være varigt inhabil?

Reglerne omfatter patienter, der er fyldt 15 år, og som varigt mangler evnen til at give informeret samtykke til behandling. Det drejer sig om patienter med en varigt nedsat psykisk eller kognitiv funktionsevne, uanset om denne er medfødt eller erhvervet, fx udviklingshæmmede, patienter med demens og hjerneskadede.

Hvem må anvende tvang?

Det er kun læger og tandlæger, der kan beslutte, at en varigt inhabil patient skal tvangsbehandles. Den ansvarlige læge eller tandlæge må gerne delegerer selve gennemførelsen af tvangsbehandlingen til andre, fx sygeplejersker, social- og sundhedsassistenter og -hjælpere, tandplejere og pædagoger.

Det gælder også de tvangsindgreb, der kan være nødvendige for at gennemføre behandlingen, fx fastholdelse af patienten. Men det er stadig lægen eller tandlægen, der har det overordnede ansvar for behandlingen og for, at de andre personer, der medvirker i tvangen, har fået klar og entydig instruktion.

Hvilke former for tvang er der tale om?

Tvang kan komme på tale, når der er et konkret og aktuelt behov for at behandle en varigt inhabil patient, som ville opleve unødvendige smerter og lidelser uden behandling. Det kan fx dreje sig om tandbehandling, øjendrypning, behandling af fodsår hos diabetikere, anlæggelse af urinkateter, undersøgelse for alvorlig sygdom som fx kræft, operation af ikke livstruende, men gangbesværende hoftebrud og behandling af kroniske lidelser som fx astma, diabetes eller KOL. For at gennemføre behandlingen kan det være nødvendigt at anvende tvangsindgreb, som fx fysisk fastholdelse eller beroligende medicin. For alle former for tvang gælder, at man skal bruge de indgreb, der er mest skånsomme for patienten, og at de ikke må erstatte andre beroligende og tryghedsskabende initiativer. Det er ikke tilladt at bruge hjælpemidler, fx bælte, til fastholdelse af patienten.

Det er også muligt at tvangsindlægge en patient på et offentligt sygehus, hvis det er nødvendigt for at gennemføre behandlingen. Bemærk at det er overlægen/-tandlægen (eller dennes stedfortræder) på den afdeling, hvor patienten tvangsindlægges, der træffer den endelige beslutning, om hvorvidt tvangsindlæggelsen skal ske. Under tvangsindlæggelsen kan overtandlægen eller overlægen (eller stedfortræder) beslutte, at en patient skal tilbageholdes eller tilbageføres, hvis han eller hun har forladt afdelingen. Det er også en mulighed at foretage personlig hygiejne ved tvang på patienter, der er tvangsindlagt.

Informeret samtykke og samtykke til tvang

Der er tale om et todelt samtykke, idet lægen eller tandlægen skal opnå samtykke eller tilslutning både til selve behandlingen og samtykke eller tilslutning til brug af tvang i forbindelse med behandlingen

Når en læge eller tandlæge beslutter at gennemføre behandling på en varigt inhabil patient mod dennes vilje, er det et krav, at der indhentes et informeret samtykke til behandlingen fra nærmeste pårørende, værge eller en fremtidsfuldmægtig for patienten. ►►

Styrelsen for Patientsikkerhed

Islands Brygge 67
2300 København S
E-mail: stps@stps.dk
Tlf.: +45 7228 6600

Kravene til informeret samtykke er de samme krav som i andre situationer og fremgår af sundhedslovens § 18. Alternativt skal der være tilslutning fra en anden læge med faglig indsigt på behandlingsområdet. Endelig kan du søge Styrelsen for Patientsikkerhed om tilslutning til behandlingen, jf. sundhedslovens § 18, stk. 4.

Ud over indhentelse af informeret samtykke eller faglig tilslutning til behandlingen skal der også indhentes samtykke eller tilslutning (se ovenfor) til at behandlingen gennemføres med tvang. Det er også en betingelse for beslutninger om tvangsindgreb, at patientens nærmeste pårørende, værge eller fremtidsfuldmægtig har givet samtykke til tvangsindgrebet, eller at der er indhentet faglig tilslutning.

Lægens eller tandlægens beslutning om at anvende tvang kan maksimalt gælde i fire måneder.

Hvis der er tale om en situation, hvor øjeblikkelig behandling er påkrævet for patientens overlevelse eller for på længere sigt at forbedre patientens chance for overlevelse eller for et væsentligt bedre resultat af behandlingen, vil det fortsat være muligt at behandle efter sundhedslovens § 19.

Behandlingstestamente giver mulighed for fravalg af behandling med tvang

Et behandlingstestamente giver habile borgere over 18 år mulighed for at fravælge fremtidig anvendelse af tvang ved behandling af somatisk sygdom. Behandlingstestamentet gælder i det tilfælde, at en borger kommer i en situation, hvor han/hun ikke længere er i stand til at tage vare på sig selv og derfor er blevet vurderet varigt inhabil. Læger, øvrigt sundhedspersonale og andet personale skal handle i overensstemmelse med de beslutninger, der er anført i borgerens behandlingstestamente, hvis et sådant er udfyldt. Oplysninger om en borgers behandlingstestamente kan hentes på www.fmk-online.dk.

Læs mere om behandlingstestamentet på Styrelsen for Patientsikkerheds hjemmeside.

Krav om tvangsprotokol

Ved enhver beslutning om og anvendelse af tvang i forbindelse med behandling af varigt inhabile skal der udarbejdes en tvangsprotokol. Tvangsprotokollen skal indgå i patientjournalen. Tvangsprotokollen skal indeholde oplysninger om den tvangsbehandling eller det tvangsindgreb, der er foretaget, herunder baggrunden for den beslutning, der er taget om anvendelse af tvang, varighed af tvangsbehandlingen, behandlingssted, mv.

Krav om udfærdigelse af erklæring til brug ved tvangsindlæggelse

Hvis lægen eller tandlægen træffer beslutning om at tvangsindlægge en varigt inhabil patient i forbindelse med somatisk behandling, skal lægen eller tandlægen udfærdige en erklæring. Erklæringen skal indeholde en række oplysninger om patienten, sygdomsforløbet, detaljer om det informerede samtykke mv.

Anvendelse af tvang skal indberettes til Sundhedsdatastyrelsen

Læger og tandlæger har pligt til at indberette til Sundhedsdatastyrelsen, når de træffer beslutning om tvangsbehandling, om anvendelse af fysisk fastholdelse og/eller beroligende medicin, om tvangsindlæggelse i forbindelse med tvangsbehandling, endelig beslutning om tvangsindlæggelse og beslutning om tilbageholdelse og tilbageførsel. Se hvilke oplysninger, der skal indberettes på Styrelsen for Patientsikkerheds hjemmeside.

- Har du truffet beslutningen *som ansat på et sygehus*, skal du foretage indberetningen i Landspatientregistret. Indberetningspligten gælder fra 1. juli 2018.
- Har du truffet beslutningen *som led i dit arbejde i primærsektoren*, skal du foretage indberetningen via Sundhedsdatastyrelsens Elektroniske Indberetningssystem (SEI).

Fristen for at indberette oplysninger om anvendelse af tvang ved somatisk behandling af varigt inhabile er senest den 10. i måneden, efter beslutningen er truffet.

Tvangsbehandlingsnævnet

Tvangsbehandlingsnævnet er et klagenævn, der har til formål at sikre patienternes retssikkerhed. Nævnet behandler klager over læger og tandlægers beslutninger om anvendelse af tvang.

Læs mere på Styrelsen for Patientklagers hjemmeside, www.stpk.dk.

Klagemuligheder og klagefrister

Alle med retlig interesse er berettigede til at klage – dvs. patientens nærmeste pårørende, værge eller fremtidsfuldmægtige og patienten selv. Hvis du som læge har besluttet at anvende tvang, har du pligt til at vejlede den nærmeste pårørende, værgeren eller fremtidsfuldmægtigen, som har givet informeret samtykke, om muligheden for at klage til Tvangsbehandlingsnævnet. Som læge har du også pligt til at indbringe sagen for nævnet, hvis klager ønsker det.

Indbringes en sag for Tvangsbehandlingsnævnet, skal du sende sagens akter til nævnet inden for 48 timer, hvis beslutningen om tvangsbehandling fortsat er gældende, og ellers inden for 6 hverdage. En klage har opsættende virkning. Det betyder, at du ikke må iværksætte eller gennemføre den påtænkte behandling, hvis der klages over beslutningen, indtil der er truffet afgørelse i klagesagen. Kun hvis beslutningen godkendes af nævnet, og betingelserne fortsat er opfyldt, kan behandlingen gennemføres med tvang.

På Styrelsen for Patientklagers hjemmeside kan du se hvilke akter, du har pligt til at sende til Tvangsbehandlingsnævnet i forbindelse med en klagesag.

Fristen for at klage til Tvangsbehandlingsnævnet er inden 2 år fra det tidspunkt, hvor klageren var eller burde være bekendt med forholdet, og senest 5 år efter forholdet fandt sted.